

DE (ONT)KETENING DER KUNSTEN

EEN VISIE OP SAMENHANG IN DE SECTOREN
PODIUMKUNSTEN EN BEELDENDE KUNST IN GRONINGEN

ADVIES VOORAFGAAND AAN DE CULTUURNOTA 2013-2016 VAN DE GEMEENTE GRONINGEN

kunstraad groningen

OKTOBER 2011

Op 10 augustus 2011 gaf het college van B&W de opdracht aan de Kunstraad Groningen om een advies uit te brengen waarin een visie wordt gegeven op “de manier waarop we (gemeente Groningen) onze doelen (op cultuurgebied) kunnen bereiken”, waarbij rekening moet worden gehouden met de bezuinigingen, vooral van de provinciale en rijksoverheid.

“De centrale vraag is hoe essentiële elementen van de culturele keten blijven bestaan, zodat Groningen zich ook vanaf 2013 met recht een landelijk cultureel kernpunt kan noemen”. Vervolgens worden enkele specifieke aandachtspunten opgesomd waarvoor de Kunstraad in de visie speciale aandacht moet hebben:

Voor de podiumkunsten:

- de mogelijkheden en kansen voor talentontwikkeling in de Groningse situatie, daarbij rekening houdend met de landelijke ontwikkelingen;
- de samenhang in het aanbod op het gebied van toneel en dans (inclusief jeugdtheater);
- de mogelijkheden van programmatische afstemming tussen aanbieders onderling, tussen aanbieders en podia en tussen podia onderling;
- de voor- en nadelen van een praktische krachtenbundeling op het gebied van de back-office (ondersteuning en organisatie);
- de grote lijnen van de huisvestingssituatie.

Voor de beeldende kunst:

- de samenhang tussen aanbod, presentatie en publieksbenadering;
- de vergroting van de zichtbaarheid en het publieksbereik;
- de grote lijnen van de huisvestingssituatie.

Het tijdsbestek waarbinnen de Kunstraad dit advies moet uitbrengen is uitzonderlijk kort: anderhalve maand, waarvan de helft valt binnen de vakantieperiode. Dat betekent dat dit advies vooral een visie op hoofdlijnen bevat. Zowel de situatie op landelijk niveau (met forse bezuinigingen) als een aantal lokale ontwikkelingen maakt dat de Kunstraad het belangrijk vindt om toch op korte termijn met die visie te komen. Het advies is opgesteld door het bestuur van de Kunstraad. Er is met een groot aantal spelers in het veld gesproken. Een lijst met gesprekspartners treft u achter het advies aan.

Waar het in dit advies gaat over de podiumkunsten, spreken we niet over muziek. De gemeente heeft ons, mede gelet op de relatie met het rijksbeleid, gevraagd ons te beperken tot theater en dans.

In het advies worden natuurlijk regelmatig instellingen bij naam genoemd en er wordt vaak ook iets gezegd over de plaats binnen de Groningse kunstketen. Maar er moeten nog beleidsplannen worden ingediend en het gaat wat de Kunstraad betreft dus ook nooit over een ultiem oordeel in het kader van de volgende cultuurnota.

Tot slot: om praktische redenen is bij beeldende kunst de nadere uitwerking van de sector en het advies één en dezelfde tekst (met daarna een kort, samenvattend advies), terwijl de uitwerking en het advies bij de podiumkunsten is opgesplitst in twee aparte hoofdstukken. Dit laatste heeft te maken met de ingewikkeldheid van de sector podiumkunsten.

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	p.3
2. ALGEMEEN	p.4
2.1. Overeenkomsten en verschillen tussen de sectoren Podiumkunsten en Beeldende Kunst	p.4
2.2. Visie in hoofdlijnen	p.4
2.3. Gemeentelijke werkmaatschappijen	p.5
3. BEELDENDE KUNST	p.6
3.1. Algemeen beeld	p.6
3.2. Financieel	p.6
3.3. Visie vanuit het denkkader van de culturele keten	p.7
3.4. Nadere uitwerking en advies sector Beeldende Kunst	p.7
3.4.1. Cultuureducatie	p.7
3.4.2. Talentontwikkeling	p.8
3.4.3. Productiefunctie	p.8
3.4.4. Presentatiefunctie	p.8
3.5. Samenvattend advies	p.10
4. PODIUMKUNSTEN	p.11
4.1. Algemeen beeld	p.11
4.2. Kernprobleem	p.11
4.3. Visie vanuit het denkkader van de culturele keten	p.12
4.4. Nadere uitwerking sector Podiumkunsten	p.13
4.4.1. Cultuureducatie	p.13
4.4.2. Talentontwikkeling	p.13
4.4.3. Presentatiefunctie	p.14
4.4.4. Productiefunctie	p.15
4.5. Advies	p.16
4.5.1. Productie- en opleidingsfunctie	p.16
4.5.2. Presentatiefunctie	p.17
4.6. Samenvattend advies	p.17
5. HUISVESTING	p.18
5.1. Beeldende kunst	p.18
5.2. Podiumkunsten	p.18
6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	p.19

COLOFON

BIJLAGE: lijst gesprekspartners in het kader van dit advies

1. INLEIDING

Het is verheugend dat de gemeente Groningen niet heeft gekozen voor bezuinigingen op kunst en cultuur. Dat neemt niet weg dat de Groningse cultuursector wel degelijk te maken heeft met bezuinigingen: zowel Rijk als provincie bezuinigen 20% en die bezuinigingen raken ook Groningse instellingen. Op het moment dat dit advies uitkomt zijn er noch op rijksniveau, noch op provincieniveau definitieve besluiten gevallen. Wel zijn al richtingen aan te geven. We komen daar nader op terug.

Daarnaast zullen de bezuinigingen op de landelijke cultuurfondsen ook hun weerslag op Groningen hebben. Dat zet de gemeente als subsidiënt onder grote druk. Want met een gelijkblijvend gemeentelijk budget kan de gemeente de gevolgen van de bezuinigingen van elders niet opvangen. Dat betekent dat de gemeente ook keuzes zal moeten maken. De kadernota cultuur 2013-2016 *Ruimte voor vernieuwing, vernieuwing voor ruimte*, die in juli 2011 door het college van B&W is opgesteld, geeft al enkele hoofdrichtingen aan.

Uit de kadernota spreekt ambitie. Groningen hecht grote waarde aan zijn positie als cultuurstad en streeft naar een zo volledig mogelijke invulling van de zogenoemde keten van Talentontwikkeling, Productie en Presentatie in een context van culturele economie en ten behoeve van de bewoners en bezoekers van de stad. Er wordt een aantal knelpunten gesignaleerd binnen de verschillende sectoren en de Kunstraad wordt gevraagd daarover een visie te ontwikkelen.

Bovendien wordt een set aan criteria geschetst waaraan de beleidsplannen van de instellingen moeten voldoen. Daarbij staan artistieke kwaliteit en authenticiteit voorop. Daarna volgen het Stedelijk belang, het Publieksbereik, het Cultureel ondernemerschap, *Cultural governance* en Samenwerking. De Kunstraad kan werken met een toetsing op deze criteria.

In de kadernota vraagt de gemeente Groningen aandacht voor een ketenbenadering van alle kunstsectoren in de stad. De Kunstraad constateert dat daarbij een zinnig samenspel tussen de functies educatie, productie en presentatie wordt nagestreefd, waarbij wij wel de kanttekening plaatsen dat onder de term educatie over twee soorten educatie wordt gesproken. Wij spreken liever van educatie in de zin van het publiek (en dan vooral jeugd en jongeren), de traditionele betekenis van cultuureducatie enerzijds, en de opleiding van makers anderzijds. Educatie, Opleiding, Productie en Presentatie zijn daarmee de vier schakels in een keten die tezamen een gezonde basis vormen voor een bloeiende en dynamische culturele infrastructuur.

In de kadernota spreekt de gemeente ook de ambitie uit om als cultuurstad in de top vijf van Nederland te blijven functioneren. Wij onderschrijven die ambitie, maar constateren dat door de beleidswijziging van het Rijk het niet mogelijk is deze ambitie te realiseren zonder fundamentele keuzes te maken.

2. ALGEMEEN

2.1. OVEREENKOMSTEN EN VERSCHILLEN TUSSEN DE SECTOREN PODIUMKUNSTEN EN BEELDDE KUNST

Een belangrijke overeenkomst tussen de podiumkunsten en de beeldende kunst is gelegen in zowel de kwaliteit als de kwantiteit van het aanbod in Groningen. Er is veel en er is veel goeds. Groningen is met recht en reden een cultuurstad.

De sector beeldende kunst is slechts in geringe mate afhankelijk van andere subsidiënten dan de gemeente. De provincie Groningen is ten aanzien van enkele instellingen een partner; Noorderlicht zit in de landelijke basisinfrastructuur en het Groninger Museum en NP3 krijgen nu en dan een bijdrage van het Mondriaanfonds. Het beleid is echter in hoge mate een autonoom gemeentelijke zaak.

Dat ligt anders bij de podiumkunsten. Er komt een flinke rijksbijdrage naar Groningse instellingen; soms is de regionale en gemeentelijke subsidie slechts klein of zelfs niet meer dan symbolisch, zoals bij het NNT, het NNO en het NND. Er is zodoende sprake van een veel grotere mate van afhankelijkheid van visies en beslissingen elders.

Een belangrijke overeenkomst tussen de sectoren podiumkunsten en beeldende kunst is het feit dat twee belangrijke instellingen (De Oosterpoort/Stadsschouwburg en Centrum Beeldende Kunst) integraal deel uitmaken van de gemeentelijke organisatie. Een dergelijke constructie komt vrijwel nergens meer voor. Het is duur, inefficiënt en leidt tot beperkingen op het vlak van cultureel ondernemerschap. We komen daar nog op terug.

Een ander punt van overeenkomst betreft de toch wat wankelende samenwerking tussen alle instellingen in de beide sectoren. De onderlinge verhoudingen in Groningen zijn goed, maar wel met behoud van ieders eigen autonomie. Dat is begrijpelijk, maar de versnippering die hiervan het gevolg is, gaat in toenemende mate een bedreiging vormen. Het is een belangrijke uitdaging om enerzijds de noodzakelijke inhoudelijke diversiteit te handhaven en anderzijds ervoor te zorgen dat de kernvoorzieningen een voldoende stevige basis krijgen om als aantrekker en aanjager te kunnen fungeren.

2.2. VISIE IN HOOFDLIJNEN

De tijd van een versnipperd subsidiestelsel is voorbij. De overheid zal hoofdlijnen moeten uitzetten, waar mogelijk verbindingen leggen, maar kan zich niet meer verantwoordelijk weten voor alle afzonderlijke spelers. Elke overheid, en dus ook de gemeente Groningen, moet zich concentreren op de hoofdrolspelers. Daarnaast moet er wel een fonds of fondsachtige constructie blijven voor nieuwe en andere projecten.

Vanuit het algemene beeld is door de Kunstraad gekeken naar de hoofdpunten van beleid die in de kadernota worden omschreven (kwaliteit, cultuurbereik en talentontwikkeling) waarbij ook steeds weer de keten in gedachten moet worden gehouden.

De gemeente zal daarbij de *presentatie* als zijn speerpunt moeten beschouwen. De gemeentelijke rol op het gebied van *educatie* van jeugd en jongeren en *talentontwikkeling* is er wel, maar is relatief beperkt. Educatie en talentontwikkeling vinden plaats in centra voor de kunsten, binnen het (kunst)onderwijs en bij kunstinstellingen. De rol van de gemeente op het gebied van de *kunstproductie* bij de beeldende kunst is een relatief beperkte. Wel is het van levensbelang voor een bloeiend kunstleven in de stad dat er substantiële en structurele mogelijkheden blijven bestaan voor het produceren van kunst. Voor de podiumkunsten is een rol voor de gemeente op dit punt onontbeerlijk.

In de volgende paragrafen zal dit voor de beide sectoren nader worden uitgewerkt.

2.3. GEMEENTELIJKE WERKMAATSCHAPPIJEN

De Oosterpoort/Stadsschouwburg en het Centrum Beeldende Kunst vormen, net als de Muziekschool, nog steeds een integraal onderdeel van de dienst OCSW. Een dergelijke constructie komt vrijwel nergens meer voor. Omdat het hier twee grote spelers betreft, willen we beginnen met enkele kanttekeningen bij deze situatie.

Ons inziens hoort de exploitatie van dergelijke uitvoerende instellingen niet tot de kerntaak van de gemeente. Maar bovenal belemmert deze constructie een helder financieel en inhoudelijk beleid. We beseffen dat het geheel losmaken van de gemeente een ingrijpend en - op de korte termijn - kostbaar proces is.

Toch pleiten we nadrukkelijk voor een zo groot mogelijke afstand tot de gemeentelijke organisatie, waarbij het vooral gaat om de volgende voorwaarden:

- er mogen geen beletsels zijn voor een actief cultureel ondernemerschap van OPSB en CBK. Er moet ook voor andere opdrachtgevers gewerkt kunnen worden. Er moeten eenvoudig externe middelen van fondsen, sponsors e.d. geworven kunnen worden;
- de organisatie moet flexibel kunnen opereren en dus niet gebonden zijn aan regels en afspraken die begrijpelijkerwijs wel gelden voor een ambtelijke organisatie;
- veel kosten van OPSB en CBK zijn nu verborgen in het gemeentelijk apparaat, zowel bij OCSW als andere diensten. De kosten moeten inzichtelijk zijn en er moet voor deze cultuurorganisaties worden afgezien van gedwongen winkelnering;
- de gemeentelijke CAO mag geen belemmering vormen voor de bedrijfsvoering. Deze CAO is niet toegesneden op het werk in instellingen als OPSB en CBK;
- de OPSB en het CBK moeten zelfstandig naar buiten toe kunnen onderhandelen, overeenkomsten aan kunnen gaan en zich profileren.

De consequentie van het bovenstaande is dat deze instellingen enerzijds hun voorkeurspositie verliezen, maar anderzijds inhoudelijk en financieel normale spelers in het culturele veld kunnen worden.

Deze voorwaarden gelden overigens evenzeer voor de Muziekschool. Die is bezig met een onderzoek naar een fusie met de Kunstencentrumgroep en daar gaan we hier verder niet op in.

3. BEELDENE KUNST

3.1. ALGEMEEN BEELD

Beeldende kunst is vrijwel per definitie mondiaal. Zowel oude als nieuwe media maken dat nieuwe trends en oude meesters wereldwijd gekend zijn. Goede opleidingen, musea, galeries en andere presentatieplekken dragen bij aan een goed cultureel klimaat in een stad. De geïsoleerde ligging van Groningen werkt hierbij zowel in zijn voordeel als zijn nadeel. Het kost wat moeite om er te komen, wat betekent dat bezoekers van ver geneigd zullen zijn het niet bij het bezoek aan één instelling te laten. Maar voor een bundeling van talent en initiatieven moeten het culturele klimaat en de culturele mogelijkheden wel groot zijn. En dat is lastig, mede omdat de aantrekkingskracht van de cultuursteden in de Randstad erg groot is.

Groningen heeft veel schakels van de keten, maar ze zijn maar erg losjes verbonden. Natuurlijk wordt er samengewerkt, maar er is nauwelijks sprake van een gezamenlijk plan om Groningen als beeldende stad beter op de kaart te zetten.

Groningen geniet algemene bekendheid door het Groninger Museum en door de fotomanifestatie Noorderlicht. Het Groninger Museum is dé publiekstrekker, maar heeft weinig verbindingen met de rest van de sector.

Er is een aantal galeries en kleine, deels gesubsidieerde, instellingen (Wall House #, Kunstruimte 09, NP3, Sign, Tschumipaviljoen, Grafisch Museum), maar van enige vorm van gezamenlijke presentatie is geen sprake, noch van gedeelde inzichten in de functies die beeldende kunst voor stad en bevolking kunnen vervullen. Er lijkt ook een grote afstand tussen de gerichtheid op een breed publiek van het Groninger Museum en de meer specialistisch geïnteresseerden van de meeste andere instellingen.

Het Centrum Beeldende Kunst heeft een aantal taken (zoals de kunstuitleen, kunsteducatie, kunst in de openbare ruimte en de registratie van kunstenaars). Met name de kunst in de openbare ruimte oogst veel waardering. Dat neemt niet weg dat het CBK geen centrale rol in de Groninger beeldende kunst speelt.

Academie Minerva en de masteropleiding van het Frank Mohr Instituut maken deel uit van de Hanzehogeschool. Hoewel er zeker netwerken in de stad zijn en diverse initiatieven worden ontplooid, is de zichtbaarheid van de Academie voor een breed publiek niet erg groot. Datzelfde geldt voor de Klassieke Academie. Dat is overigens ook zeker niet hun primaire taak: dat is het opleiden van kunstenaars.

3.2. FINANCIËEL

De rijksbezuinigingen kunnen Noorderlicht treffen en het zal moeilijker worden om aanvullende subsidies van het Mondriaanfonds te krijgen, omdat ook dat fors wordt gekort.

In totaal geeft de gemeente Groningen ongeveer vier en een half miljoen uit aan beeldende kunst. De gemeente richt zich in haar subsidiebeleid vooral op het Groninger Museum (€ 3.250.000) en het CBK (€ 811.000¹). Noorderlicht ontvangt € 150.000 en er is € 100.000 voor Atelierbeleid. De rest van de financiële gunsten (totaal € 200.000) wordt over een reeks kleinere instellingen verdeeld. En die instellingen zijn voor hun presentatiebeleid dan weer in hoge mate afhankelijk van de incidentele subsidies van de Kunstraad Groningen. Alleen NP3 weet in redelijke mate ook andere fondsen aan te boren.

¹ plus € 170.000,- vanuit de gedecentraliseerde rijksmiddelen voor beeldende kunst en vormgeving

3.3. VISIE VANUIT HET DENKKADER VAN DE CULTURELE KETEN

- **Cultuureducatie en talentontwikkeling**, dat wil zeggen: zowel aandacht voor het (jonge) publiek als klant als voor de jonge kunstenaar als aanbieder, dient voor alle gesubsidieerde instellingen een vanzelfsprekende taak te zijn. Niet als afzonderlijk te subsidiëren onderdeel, maar als subsidievoorwaarde. De gemeente heeft op deze terreinen geen aanvullende (subsidie) taken. We hebben ook twijfels bij het functioneren van een apart subsidiebudget (Groningse Nieuwe), omdat het geld voor een aanmerkelijk deel via een omweg weer terecht komt bij dezelfde instellingen.
- De **productiefunctie** vervult bij de beeldende kunst een eigen rol. Kunstenaars werken alleen of in collectieven, maar dit is veel minder dan bijvoorbeeld bij de podiumkunsten aan instellingen gekoppeld. De gemeente heeft geen structurele taak in deze productiefunctie. Productie moet altijd mede in het licht van presentatie gezien worden.
- Qua **presentatie** heeft Groningen de potentie om ook op beeldende-kunstgebied een ware cultuurstad te zijn, maar het ontbreekt aan samenhang en verbondenheid tussen de instellingen.
- Het Groninger Museum is en blijft de grote trekker. Het is evident dat dat vooral komt door het functioneren als Kunsthal. Die functie kan nog versterkt worden en zelfs verbonden worden met andere instellingen in de stad. De aandacht voor de andere taken van het museum mag niet verslappen, maar voorkomen moet worden dat de functies elkaar in de weg gaan zitten.
- De kleinere gesubsidieerde presentatieruimtes opereren zowel inhoudelijk als in de richting van het publiek te geïsoleerd. Daarmee doen zij zowel zichzelf als de stad tekort. Een vorm van concentratie moet hier verbetering in aanbrengen.
- Het CBK kan een centrale rol vervullen als verbindende factor binnen de presentatiefunctie, maar moet dan los komen te staan van de ambtelijke organisatie en de Kunstuitleen mogelijk afstoten.
- Het **publieksbereik** is soms moeilijk te meten. Het Groninger Museum en Noorderlicht trekken veel bezoekers, ook van buiten Groningen. Veel mensen zien de kunst in de openbare ruimte, maar de kleine instellingen hebben geen groot bereik bij het algemeen publiek.

3.4. NADERE UITWERKING EN ADVIES SECTOR BEELDENDE KUNST

Hieronder gaan we nog uitvoeriger in op de verschillende functies binnen de keten in de sector Beeldende Kunst.

3.4.1. Cultuureducatie

Vraagsturing is het beleidsuitgangspunt en diverse instellingen bieden het onderwijs programma's aan. Het ontbreekt echter aan samenhang en aan een structuur waardoor scholieren in een duidelijk programma automatisch kennismaken met de vele facetten van de beeldende kunst. Zeker voor de kleinere instellingen is het ook lastig om actief te zijn op dit gebied. Desgevraagd zeggen sommige instellingen dat ze geen speciale subsidie voor cultuureducatie ontvangen. Dat is ons inziens, beleidsmatig gezien, geen goed argument. Cultuureducatie zou voor elke instelling, al was het alleen uit welbegrepen eigenbelang, een integraal onderdeel van het beleid moeten zijn.

3.4.2. Talentontwikkeling

Academie Minerva (onderdeel van de Hanzehogeschool) vormt een belangrijke schakel in de beeldende keten. Zoals bijna overal in de sector beeldende kunst is er geen relatie met het voorafgaande onderwijs of met de centra voor de kunsten. De meeste studenten zijn in dat opzicht autodidacten. Academie Minerva trekt veel studenten maar heeft te maken met de concurrentie van de gerenommeerde opleidingen in de Randstad. Datzelfde geldt voor de masteropleiding van het Frank Mohr Instituut. Het gaat hier niet over de kwaliteit van die opleidingen, wel over de geïsoleerde positie in de stad Groningen.

Veel studenten verlaten Groningen weer na hun studie. Het hoort nu eenmaal bij de kunstsector dat de meeste getalenteerden elkaar opzoeken en dat doen ze vaak in een grootstedelijke omgeving. Het is zinloos om daar vanuit Groningen tegen te willen concurreren. Maar het is wel zinvol om aan initiatieven van afgestudeerden een duidelijke plaats te bieden binnen de Groningse samenleving. Dat is nu in hoge mate een kwestie van eigen initiatief. Dat is op zichzelf een goede zaak. We zien dat nieuwe generaties afgestudeerden zich veel ondernemender opstellen en hun eigen weg zoeken, zonder direct van subsidie of een gesubsidieerde instelling afhankelijk te zijn. De creatieve industrie is een sector die op een dergelijke nieuwe ondernemende manier werkt. De ontwikkelingen in het Ebbingekwartier laten daarvan de positieve resultaten zien.

Academie Minerva en het Frank Mohr Instituut hebben plannen om de verbinding met de stad verder te versterken, waarbij het nieuwe gebouw (in het oude Groninger Museum) aan de Praediniussingel een rol zou kunnen spelen.

Het Centrum Beeldende Kunst doet - onder andere via Groningse Nieuwe - aan coaching van jong talent en ook NP3 heeft projecten die zich specifiek richten op recent afgestudeerden.

Naar onze mening dient talentontwikkeling onderdeel uit te maken van het beleid van bijna elke instelling. De manier waarop is een zaak van die instelling en heeft te maken met de artistieke visie, de plaats in het bestel, de omvang, de relatie tot het vakonderwijs en de relatie met het publiek. Talentontwikkeling moet een beoordelingscriterium zijn van het beleid. We hebben twijfels bij de zin van aparte subsidiebudgetten zoals Groningse Nieuwe, omdat ze voornamelijk worden gebruikt ter aanvulling op budgetten van reeds bestaande instellingen die zich richten op talentontwikkeling. Het Centrum Beeldende Kunst zou ons inziens op dit gebied veel meer een actieve en prominente rol moeten spelen. We komen daar nog nader op terug.

3.4.3. Productiefunctie

De totstandkoming van beeldende kunst is in de meeste gevallen een individuele aangelegenheid: de kunstenaar scheidt. De Nederlandse (rijks)overheid heeft decennialang een centraal beleid gevoerd om door middel van aankopen of subsidies kunstenaars in staat te stellen zich met deze schepping bezig te houden. Op lokaal niveau werd dit beleid aangevuld met atelierbeleid en het stichten van een kunstuitleen. Zo ook in de gemeente Groningen.

De landelijke WIKK-regeling verdwijnt. Maar we zien ook dat jonge beeldend kunstenaars zich steeds meer opstellen als creatief ondernemer en op heel diverse manieren zoeken naar mogelijkheden om hun eigen talenten zodanig te benutten dat er een inkomen mee valt te verwerven. Als de gemeente dit wil ondersteunen, zou dat in de ogen van de Kunstraad altijd in nauwe relatie met het presenteren moeten gebeuren.

3.4.4. Presentatiefunctie

De gemeente Groningen steunt op het gebied van de beeldende kunst primair de presentatiefunctie.

Het Groninger Museum is het centrale podium: het trekt de meeste mensen, het krijgt de meeste subsidie. Het vervult een centrale rol en het gaat daarbij inderdaad om het tonen. Het museum is bekend om zijn gebouw, maar vooral ook om zijn speciale tentoonstellingen. Die trekken veel publiek, ook van ver weg. In feite functioneert het Groninger Museum primair uitstekend als 'kunsthof'. De andere functies van het museum (De Ploeg, het erfgoed) profiteren mee van de aandacht maar staan niet centraal. Het is de bedoeling dat het Groninger Forum een aantal van deze presentatietaken gaat overnemen. Maar de taak- en rolverdeling is, begrijpelijkerwijs, nog niet uitgekristalliseerd. Het Groninger Museum heeft wel een aantal samenwerkingsverbanden en er zijn ook interessante samenwerkingsprojecten, maar in het geheel van de beeldende keten is structureel sprake van een tamelijk geïsoleerde positie.

In veel opzichten gaapt er een gat tussen het Groninger Museum en de andere instellingen voor beeldende kunst: in subsidie, in bezoekers, in vierkante meters. Er is een aantal instellingen dat gemeentelijke subsidie ontvangt. Wall House # en Tschumipaviljoen moeten het primair van hun huisvesting hebben. Bij beiden is er vakmatige waardering voor de invulling. Maar bij beide instellingen is het ook de vraag wat de zin is van een autonoom voortbestaan, met een eigen bestuur en een eigen beleidsplan, waarbij de programmering feitelijk afhankelijk is van de waardering van de Kunstraad in het kader van de opeenvolgende subsidietoekenningen voor projecten. Het zou de aantrekkingskracht van beide instellingen ten goede komen als ze verlost zouden zijn van exploitatieproblemen en onderdeel zouden gaan vormen van een groter geheel, zoals het Groninger Museum of het CBK.

De andere drie gesubsidieerde presentatieruimten (NP3, Sign, Kunstruimte 09) hebben elk een eigen artistieke visie en een eigen publiek. Ze bedienen een deel van het gespecialiseerde kunstpubliek. De gemeente subsidieert een deel van de instandhouding en er zijn aanvullende subsidies (o.a. van de Kunstraad) nodig voor de feitelijke invulling. Zoals blijkt uit de positieve waardering van de aanvragen voor projectsubsidie, heeft de Kunstraad puur op de kwaliteit niet veel aan te merken. We hebben echter twijfels over de levensvatbaarheid van een aantal kleinere instellingen als zelfstandige presentatieruimte. Zowel qua aanbod als qua publiek is sprake van een klein deel van de markt. Alleen bij NP3 is het streven zichtbaar naar een verbreding in meerdere opzichten en de nieuwe locatie in het Ebbingekwartier biedt daarvoor ook mogelijkheden. Naar onze mening zou NP3 in zijn beleidsplan duidelijker moeten aangeven welke positie men, zowel voor kunstenaars, andere instellingen als voor een breder publiek, wil gaan innemen.

Het Centrum Beeldende Kunst heeft twee hoofdtaken: de Kunstuitleen en Kunst in de Openbare Ruimte. In de jaren zeventig kwamen de gemeentelijke kunstuitlenen op, in eerste instantie voor de uitleen van door de gemeente aangekocht werk. Met de afschaffing van de Beeldende Kunstenaars Regeling (BKR) in 1984 verviel deze functie en geleidelijk aan werden vrijwel alle kunstuitlenen verzelfstandigd of geprivatiseerd. Groningen is vrijwel de enige gemeente waar de kunstuitleen nog geheel is ingebed in de ambtelijke organisatie. De kunstuitleen lijkt kostendekkend, maar dat verandert als de feitelijke overhead, inclusief huur, wordt meegerekend. Daarmee is sprake van oneigenlijke concurrentie. We adviseren om een eind te maken aan deze situatie door de kunstuitleen voor zover mogelijk los te maken van de gemeente en in te bedden in een veel bredere, actievere en bedrijfsmatiger manier van bemiddeling tussen kunstenaars en publiek.

Het CBK-beleid op het gebied van Kunst in de Openbare Ruimte wordt door deskundigen geprezen. Dat is iets om trots op te zijn. Maar die trots is te weinig zichtbaar. Groningen timmert te weinig aan de weg met zijn beleid op dit punt.

We pleiten ook hier voor een veel grotere mate van zelfstandigheid. Natuurlijk met behoud van de uitstekende relaties met o.a. RO/EZ, maar met de mogelijkheid om ook veel meer voor andere opdrachtgevers te werken.

De functies op het gebied van de registratie van beeldend kunstenaars en de educatiefunctie van het CBK zijn tamelijk geïsoleerde peilers. De registratiefunctie was eertijds een nuttige vorm van beroepserkenning. Nu is het door het digitale tijdperk achterhaald. Zowel voor kunstenaars als voor kunstzoekers zijn er legio andere mogelijkheden die doen twijfelen aan de noodzaak van een registratie op gemeentelijke kosten.

Zoals eerder omschreven ontbreken er eigenlijk twee schakels in de keten: een link tussen de academie en de beroepspraktijk en een stevige projectorganisatie, die de zichtbaarheid van de beeldende kunst in Groningen voor stadgers en bezoekers weet te vergroten, mede door de inzet van afgestudeerden van de Academie en andere Groningse kunstenaars. Ondernemingszin is daarbij essentieel.

Uit de bovenstaande kanttekeningen kan worden afgeleid dat we pleiten voor een geheel andere rol voor een zo veel mogelijk zelfstandig Centrum Beeldende Kunst: geen, of een heel andere, kunstuitleen, geen kunstenaarsregistratie. Maar wel een centrale verbindende rol op het gebied van de Groninger beeldende kunst, talentontwikkeling en kunsteducatie. Indien NP3 zich blijft ontwikkelen in de richting die is ingeslagen, ligt samenwerking voor de hand.

De fotomanifestatie- en galerie Noorderlicht neemt een geheel eigen positie in. Met kwaliteit, landelijke bekendheid en op projectbasis goed samenwerkend. Het is voor Groningen van groot belang dat Noorderlicht kan blijven voortbestaan. De toekomst van Noorderlicht zal vooral afhangen van besluiten op rijksniveau.

Naast Noorderlicht is er geen enkele aansprekende manifestatie op het gebied van beeldende kunst in Groningen. Dat is jammer voor het wel aanwezige talent. Een dergelijke manifestatie moet niet bedacht worden door de Kunstraad of de gemeente, maar er zou financiële ruimte moeten worden vrijgehouden indien er een sprankelend initiatief zou gaan ontstaan. Het Cibogaterrein biedt in potentie de mogelijkheden.

3.5. SAMENVATTEND ADVIES

De Kunstraad adviseert de gemeente het volgende:

- vraag het CBK met een (gefaseerd) beleidsplan te komen dat uitgaat van een zelfstandige, nieuwe, actieve positie ten behoeve van het voor een breed en geïnteresseerd publiek zichtbaar maken van de beeldende kunst;
- vraag het Groninger Museum helderheid over de relatie tussen de blockbusters en de overige taken en tevens om zich, in elk geval projectmatig, actiever te verbinden met de rest van de keten op het gebied van de beeldende kunst;
- vraag de kleinere instellingen zich te bezinnen op de vraag of hun inhoudelijke doelen in de toekomst nog wel in afzonderlijke instellingen bereikt kunnen worden, mede gelet op de slinkende subsidiemogelijkheden en vraag het CBK zich te buigen over de mogelijkheden om de kleinere instellingen in zijn functioneren te betrekken.

4. PODIUMKUNSTEN

4.1. ALGEMEEN BEELD

Groningen is al een aantal decennia succesvol op cultureel gebied. Makers hebben de stad gevonden, het publiek heeft toegang tot een breed palet aan culturele activiteiten.

Het podiumklimaat in de stad kent dynamiek zowel binnen de **productie-** als binnen de **presentatiefunctie** (podiumfunctie). Dat uit zich bijvoorbeeld in het feit dat er voor een stad van de grootte van Groningen veel aanbod is. Na Amsterdam en Utrecht heeft Groningen het grootste aantal podiumevenementen van Nederland (Atlas voor Gemeenten).

De relatief geïsoleerde positie van Groningen heeft een manier van werken met zich meegebracht waarbij in een relatief kleine stad een groot aantal instellingen vanuit een eigen autonome positie opereert. Het succes van Groningen komt echter niet door solistisch opereren maar ontstaat daar waar instellingen samenwerken: de productionele ondersteuning van het Grand Theatre maakt diverse kleine gezelschappen mogelijk, is de drijvende kracht achter veel Noorderzonproducties, de technici van het NNT of NND overbruggen de zomerperiode bij datzelfde Noorderzon en dansers van het NND ontwikkelen spin-off producties samen met de nieuwe muziek van Prime. Telkens is de **productiefunctie** van het Grand Theatre de spil in dit soort samenwerkingen.

Hoewel een kunstvakopleiding theater op HBO-niveau ontbreekt in de stad, heerst er een goed podiumklimaat, zij het dat de inzet is versnipperd over veel instellingen. Met de Jeugdtheaterschool, De Noorderlingen en Station Noord is de basis op het gebied van **talentontwikkeling** in de stad aanwezig.

De **presentatiefunctie** wordt vanuit drie grote instellingen verzorgd. De Oosterpoort en Stadsschouwburg worden vanuit één hand geprogrammeerd, daarnaast heeft het Grand Theatre een eigen presentatiefunctie voor het experimentele theater en wordt in Martiniplaza het grootgemonteerde en meer populaire aanbod getoond. Verder is er nog een aantal podia dat specifiek dient ten behoeve van bepaalde gezelschappen of groepen.

Op het gebied van **publieksbereik** is er sprake van samenwerking. Aan de ene kant via jarenlang gegroeide afstemming in de programmering, soms veel intensiever, zoals bijvoorbeeld bij het Jonge Harten Festival. Alle podia benaderen het publiek via eigen kanalen en van een duidelijke profilering van de verschillende zalen in en om de binnenstad is niet echt sprake.

4.2. KERNPROBLEEM

Het Rijk trekt zich terug uit de experimentele kant van de kunsten. Feitelijk vraagt het Rijk steden die als culturele springplank willen functioneren zelf daarvoor de middelen te leveren. Vasthouden aan de versteende verantwoordelijkheidsverdeling tussen Rijk, provincies en gemeenten is dan ook geen optie. De rijksbezuinigingen komen er op neer dat de spil in de Groningse podiumkunsten wegvalt: de subsidie voor de productiefunctie van het Grand Theatre van € 800.000.

Het Grand Theatre vervult een spilfunctie in de domeinen productie en talentontwikkeling. Het wegvallen van deze voorziening brengt fikse problemen met zich mee. Het gaat om meer dan alleen het wegvallen van budget voor het maken van producties, maar ook om know-how en begeleiding van nieuwe makers.

Op dit moment is moeilijk te overzien wat de precieze gevolgen van het gewijzigde rijksbeleid zijn. Het is onzeker of er een dansvoorziening in het Noorden kan blijven bestaan, of het NNT in zijn huidige vorm kan worden gehandhaafd en of festivals als Noorderzon en Jonge Harten blijvend op rijksmiddelen kunnen rekenen. Op korte termijn dreigt in de Groningse podiumsector volgens het meest zwarte scenario een bedrag van rond de vier miljoen te verdwijnen² (zowel in de productie als presentatiefunctie). Het opvangen van een dergelijk bedrag via intensievere samenwerking tussen instellingen is niet mogelijk. In sommige gevallen zal het wegvallen of

² bedrag is gebaseerd op: bezuiniging NNO, evt. wegvallen gehele rijkssubsidie NND, evt. vermindering van rijkssubsidie NNT met 1 mln., wegvallen subsidie Grand Theatre (8 ton), wegvallen provinciale subsidie Theater De Citadel, wegvallen subsidie vanuit het FPK voor Noorderzon en Jonge Harten

verkleinen van de productiefunctie met het meer inkopen van voorstellingen kunnen worden opgevangen. In andere gevallen zal het leiden tot een versoering van het aanbod in de stad. Bovendien is het onduidelijk hoe de eigen inkomsteneis voor Theater De Citadel zal uitpakken. Verder is de provincie voornemens de bijdrage aan Theater De Citadel te schrappen. Dat alles kan, nee zal, ingrijpende gevolgen hebben. En vooruitzien noopt tot vooruitlopen.

4.3. VISIE VANUIT HET DENKKADER VAN DE CULTURELE KETEN

Niets doen is geen optie. De Kunstraad constateert dat de gemeente niet kan vasthouden aan haar huidige rol waarbij ze zich - zoals tot nu toe gebruikelijk - concentreert op de presentatiefunctie. Anders dan in het verleden zal de gemeente ons inziens de productiefunctie ook tot haar taakgebied moeten gaan rekenen. Ook vindt de Kunstraad dat instellingen niet automatisch op dezelfde voet kunnen doorgaan. Een herschikking van functies is aan de orde.

Om deze kernproblemen op langere termijn het hoofd te kunnen bieden, is in de ogen van de Kunstraad een aantal fundamentele besluiten noodzakelijk:

- Cultuureducatie: binnen deze functie leidt de versnippering van initiatieven tot niet optimale uitkomsten. De gemeente dient samen met de provincie de bemiddeling voor cultuureducatie op één centraal punt te beleggen. De instellingen moeten gestimuleerd worden om in onderlinge samenwerking een cultuureducatief plan te ontwikkelen en uit te voeren. Daar zijn ook extra te matchen middelen voor via het Fonds voor Cultuurparticipatie.
- Talentontwikkeling: talenten worden op verschillende plaatsen en niveaus ontwikkeld. Het begint binnen het onderwijs, het wordt vervolgd binnen centra voor de kunsten en gaat door binnen instellingen als de Jeugdtheaterschool of De Noorderlingen. En tenslotte kan het een plaats krijgen binnen producerende instellingen in de vorm van onderzoek naar vernieuwende vormen van de podiumkunst. Het kunstvakonderwijs op HBO-niveau is een rijksverantwoordelijkheid. Na hun eindexamen betreden de afgestudeerden de beroepspraktijk. De gemeente heeft ons inziens op dat punt geen verantwoordelijkheid ten aanzien van individuele kunstenaars. Wel is het van belang dat de instellingen in de stad zich openstellen voor jong talent. De manier waarop dat gebeurt zou moeten worden opgenomen in elk beleidsplan. De Kunstraad heeft twijfels bij een afzonderlijk beleid op dit punt. Die twijfels gelden ook voor het aparte budget Groningse Nieuwe (dat door de Kunstraad wordt beheerd). In de praktijk gaan de gelden naar een kleine groep instellingen en is het aanvulling op een structurele subsidie. In dit kader vinden we het wel van belang dat er een mogelijkheid blijft bestaan dat jong talent wordt begeleid via een constructie zoals nu via Station Noord, maar ingebed wordt in een nieuwe productie-organisatie (zie onder).
- Productiefunctie: ook hier is samenwerking het parool. De gemeente heeft echter beperkte sturingsmogelijkheden, omdat het grootste deel van het budget hier door het rijk wordt geleverd. Toch zou de gemeente moeten stimuleren dat de instellingen met een gezamenlijk meerjarenplan komen voor de productiefunctie, waarmee middelen bij het Fonds voor Podiumkunsten kunnen worden binnengehaald en aansluiting wordt gezocht bij potentieel publiek in Groningen en elders. Verder vereist de productiefunctie een zekere concentratie van mensen en middelen op één plek. De stad Groningen is daartoe de centrale plaats in het Noorden. Als culturele hoofdstad van het Noorden dient Groningen zijn verantwoordelijkheden ruimer in te vullen dan tot nu toe, door zelf een deel van het budget voor de productiefunctie te leveren. Op basis van deze gemeentelijke bijdrage kan *matching* bij de rijksfondsen en het bedrijfsleven worden gezocht. Het is ons bekend dat er al veel gesprekken worden gevoerd over de manier waarop dit gestalte zou moeten krijgen. We gaan daar nog nader op in.

- **Presentatiefunctie:** een zekere vrijblijvendheid van de samenwerking in de presentatiefunctie leidt tot niet optimale oplossingen vanuit het oogpunt van publieksbenadering. De Kunstraad adviseert dringend tot het programmeren vanuit één hand waarbij samenwerking niet meer gestoeld kan zijn op historisch gegroeide verhoudingen en *gentlemensagreements*. Doel is om te komen tot een heldere verdeling van het aanbod - zodat het publiek weet welke zaal welk aanbod biedt - en één gebundelde publieksbenadering. De Oosterpoort/Stadsschouwburg is de centrale speler binnen deze functie. Dat deze speler onderdeel is van de gemeentelijke organisatie, bemoeilijkt de samenwerking. Een zo groot mogelijke zelfstandigheid van De Oosterpoort/Stadsschouwburg lijkt ons daarom zeer aanbevelenswaardig. Zie voor argumenten hiervoor onze paragraaf 2.3. over de gemeentelijke werkmaatschappijen in dit advies.

4.4. NADERE UITWERKING SECTOR PODIUMKUNSTEN

Hieronder gaan we nog wat uitvoeriger in op de verschillende functies binnen de keten in de sector Podiumkunsten.

In Groningen is op het gebied van de podiumkunsten sprake van een beperkt aantal instellingen dat al lange tijd dezelfde functies vervult. Het veld is daardoor overzichtelijk, men kan elkaar goed vinden via historisch gegroeide verhoudingen. Dat heeft zijn goede kanten maar de isolatie van Groningen heeft niet geleid tot het kritisch beschouwen van die vaste posities van instellingen. De vraag is of dat gezien het veranderende rijksbeleid nog kan. Wij werken dat voor de verschillende schakels in de keten hieronder uit.

4.4.1. Cultuureducatie

Het beleid in stad en ommeland is dat cultuureducatie vraag gestuurd wordt georganiseerd. Uitgangspunt is dat scholen in hun beleid structureel ruimte opnemen voor cultuureducatie. Vervolgens kunnen zij via bemiddelende instellingen - in de stad de afdeling Cultuur Educatie Stad van de Kunstencentrumgroep en in het ommeland Kunststation C en IVAK - bij hun beleid passend aanbod vinden. Daarnaast neemt een aantal grote producenten zoals het NNO en het NNT initiatieven voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs. De grote podia hebben speciale programma's voor kinderen. Het Jonge Harten Festival - ontstaan vanuit de grote podia in de stad maar functionerend naast die podia - programmeert theater en inmiddels ook andere kunstvormen voor jongeren. Theater De Citadel heeft als producerende instelling een sterke band met het basisonderwijs en ontwikkelt bij alle voorstellingen educatieve projecten. Het gezelschap richt zich inmiddels ook al meerdere jaren op het voortgezet onderwijs. Theater De Steeg produceert ook met name voor het voortgezet onderwijs maar richt zich daarbij ook op het vmbo. In de ogen van de Kunstraad leiden de inspanningen van al deze spelers echter te veel tot incidentele activiteiten op het gebied van cultuureducatie. Feitelijk is er niet voldoende sprake van een visie op hoe een structurele relatie met *alle* scholen in Groningen kan worden opgebouwd, noch bij de aanbieders, noch bij de bemiddelende instellingen.

4.4.2. Talentontwikkeling

Ondanks het gebrek aan een theater- en moderne dansopleiding in de stad, kunnen we spreken van een opleidingsfunctie voor jonge en nieuwe makers. Ook hier vervult het Grand Theatre een spilfunctie, bijvoorbeeld door de samenwerking met het Frank Mohr Instituut. De studenten van de masteropleiding Theater verzorgen hun eindpresentaties in het Grand Theatre. Ook begeleidt het Grand Theatre met regelmaat jonge makers naar een zelfstandige beroepsuitoefening, op basis van selectie van talenten uit de vooropleidingen.

Op het gebied van theater zijn er diverse mogelijkheden. Op amateur/semi-professioneel niveau functioneren de Jeugdtheaterschool en De Noorderlingen, de laatste met een erg hoog percentage succesvolle audities bij de theaterscholen elders in het land. Via Station Noord proberen de noordelijke producenten jong talent de mogelijkheid te bieden na de theateropleiding weer terug te komen in het Noorden en werkervaring op te doen. Het gaat echter slechts om enkele talenten die op ad hoc basis een project kunnen realiseren. De Kunstraad vindt Station Noord

een interessant model voor de samenwerking van instellingen in de productiefunctie en wil de instellingen graag uitdagen na te denken over de vraag hoe een dergelijke voorziening meer betekenis zou kunnen krijgen voor het stedelijk podiumbestel.

Het Noorderpoortcollege en Alfacollege verzorgen al enige jaren een opleiding op het gebied van muziek en theater op mbo-niveau, elk met hun eigen invalshoek. Talenten hiervan stromen nog wel eens door naar bijvoorbeeld Theater De Steeg. Op het gebied van dans is er als spin-off van het NND de choreografenwerkplaats Random Collision ontstaan, die lessen verzorgt en jonge choreografen de mogelijkheid biedt producties te maken. Het internationale netwerk van Random Collision is sterk. Daarnaast verzorgt de Hanzehogeschool de opleiding voor musical- en showdance van Lucia Marthas, waar al op jonge leeftijd begonnen kan worden met dansen. De opleiding voorziet een specifiek segment van de danssector van nieuw talent. De aanwezigheid van deze opleidingsmogelijkheden draagt bij aan de dynamiek van de Groningse culturele infrastructuur en versterkt de mogelijkheden van de productiefunctie door de instroom van nieuw talent (zowel artistiek als productioneel) en de presentatiefunctie door een grotere diversiteit aan kleinschalig aanbod.

4.4.3. Presentatiefunctie

De presentatie van het podiumaanbod is in de stad Groningen verspreid over drie kernpodia en een aantal kleinere instellingen. De Oosterpoort/Stadsschouwburg is de grootste speler die per jaar ca. 600 voorstellingen en concerten realiseert. Bij de visitatie van deze instelling in 2008 werd geconstateerd dat de marketing van de voorstellingen en concerten te wensen overliet. Daarin zijn inmiddels verbeteringen opgetreden en nog steeds wordt onderzocht hoe het publiek beter te benaderen is. De tweede speler is Martiniplaza, die het grootgemonteerde musicalaanbod en populaire muziek programmeert. Martiniplaza heeft gezorgd voor een enorme toename van het aantal verkochte theaterkaartjes in Groningen. De afstemming van de programmering met De Oosterpoort/Stadsschouwburg verloopt op basis van een *gentlemensagreement* tussen de directeuren van beide instellingen, waarbij uitgangspunt is dat het publiek optimaal wordt bediend. Beide theaters benaderen het publiek gescheiden, waardoor van kennisdeling en benutting van wederzijdse kansen onvoldoende sprake lijkt.

De derde speler is het Grand Theatre, dat als podium voor experimentele muziek, dans en theater een belangrijke positie heeft verworven, ook landelijk en internationaal. Het Grand Theatre heeft een goede vlakkevloervoorziening in de stad op een centrale plek. De tweede vlakkevloerzaal is in De Machinefabriek. Beide theaters hebben echter een beperkt aantal stoelen, zodat het lastig is ze goed te exploiteren en ze worden ook veelvuldig voor de productiefunctie gebruikt. Het Grand Theatre is het enige theater dat op de juiste plek in de stad ligt: aan het belangrijkste plein. De Kunstraad constateert dat er in Groningen publiek is voor het experimentele aanbod maar dat het Grand Theatre dat publiek niet in alle gevallen optimaal bereikt. De focus van de organisatie van het Grand Theatre is niet primair gericht op publieksbereik. De afstemming van de programmering tussen het Grand Theatre en de Stadsschouwburg gebeurt op historische gronden en daarbij overigens in goed overleg. Het Grand Theatre benadert het publiek via eigen kanalen. Door deze verhoudingen is het voor het potentiële publiek niet altijd helder wat er in de verschillende accommodaties te genieten valt. Kenners weten de weg meestal wel te vinden maar het bereiken van meer incidenteel publiek is daardoor juist moeilijk.

Twee van de drie kernpodia zijn zelfstandige organisaties, de grootste is een gemeentelijke instelling. Juist die positie bemoeilijkt samenwerking en het benutten van mogelijkheden tot synergie. Bovendien maakt de ambtelijke status van het personeel in De Oosterpoort/Stadsschouwburg de podiumvoorziening relatief duur. De Stadsschouwburg is feitelijk een onexploiteerbaar gebouw dat door de muziekprogrammering in De Oosterpoort - waar wel goede verdienmogelijkheden bestaan - wordt gesubsidieerd. De samenvoeging van beide gebouwen in één gemeentelijke businessunit was daarom verstandig. Zoals eerder in dit advies al betoogd levert een grotere zelfstandigheid van de voorziening in onze ogen echter pas echte efficiencywinst op, winst die benut moet worden om de totale keten in de podiumkunsten overeind te kunnen houden nu het Rijk zich hieruit terugtrekt.

Noorderzon functioneert inmiddels al weer een decennium als het zomerfestival van Groningen dat een sterke internationale oriëntatie in de programmering combineert met het tonen van aanbod dat lokaal is geproduceerd. De publieke belangstelling voor het festival is groot en buiten de verkochte voorstellingen om wordt straattheater geprogrammeerd, zodat ook toevallige bezoekers er met kunst in aanraking komen. Noorderzon heeft nu nog een meerjarige subsidie van het Fonds voor de Podiumkunsten. Voor de nieuwe periode zal het Fonds met veel minder geld veel meer aanvragen te behandelen krijgen. Dat maakt de situatie onzeker. Ook hier lijkt het Rijk te kiezen voor een redenering waarbij lokale overheden de verantwoordelijkheid voor dit soort vaste elementen in de programmering van een stad of regio moeten overnemen, dan wel via sponsoring door het bedrijfsleven. Noorderzon heeft op dat vlak voor een noordelijke podiuminstelling een stevige reputatie.

Tot slot functioneren er naast deze grote spelers nog een flink aantal kleinere podia. Op het gebied van de popmuziek is het landschap haast ideaal met het uitgebreide circuit van optredens in kroegen en zaaltjes, de mogelijkheden van de podia van Simplon en VERA en vervolgens 'grote broer' De Oosterpoort voor het nationaal en internationaal aansprekende aanbod. De naam die Groningen op het gebied van popmuziek heeft, stoelt op dit ideale podiumlandschap. Voor andere vormen van podiumkunst zijn er met o.a. de USVA en het Prinsentheater mogelijkheden voor amateurs en bieden de vele kerken in de stad een uitgebreide muziekprogrammering. In een aantal gevallen worden deze initiatieven op incidentele basis ondersteund via de Kunstraad.

4.4.4. Productiefunctie

Met het overzicht van de kleine podiumaanbieders overschrijden we meteen de grens tussen de presentatiefunctie en de productiefunctie. De grote spelers binnen de productiefunctie zijn het NND, NNT, NNO en Grand Theatre die elk hun eigen producties maken. Het Grand Theatre heeft als werkplaats een spilfunctie tussen de grote producenten en andere makers die in de stad werken of er tijdelijk komen. Het Grand Theatre heeft de afgelopen jaren een succesvolle reeks van makers ondersteund, waarbij een zekere focus op moderne dans valt te bespeuren. De Kunstraad constateert dat het Grand Theatre zonder meer een spilfunctie in de Groningse - maar vooral internationale - productie vervult. Maar ook vervult het Grand Theatre een rol in de opleidings/ talentontwikkelingsfunctie door de ondersteuning van jonge makers en studenten van bijvoorbeeld het Frank Mohr Instituut.

Daarnaast is er een aantal kleinere productiekernen dat met regelmaat dans- en theatervoorstellingen realiseert. Ook zij maken gebruik van faciliteiten van het Grand Theatre of Noorderzon, maar zij verwerven zelfstandig subsidie op basis van incidentele aanvragen bij de Kunstraad en het Fonds voor de Podiumkunsten. Ook is er een aantal stichtingen dat zelf klassieke muziek of popmuziek produceert, al dan niet met steun van subsidie via de Kunstraad. De uitputting van het Incidentenbudget in de afgelopen seizoenen duidt op een vitale infrastructuur op dit gebied voor stad en provincie.

Theater De Citadel is een van de constante factoren in het Groningse podiumbestel. De Citadel heeft met een consequente keuze om in de schoolklas te spelen een volstrekt eigen positie verworven in het Nederlandse jeugdtheater. Een positie die ook door de Raad voor Cultuur wordt gehonoreerd. Gevolg van deze keuze is wel dat De Citadel relatief duur theater maakt, althans weinig eigen inkomsten verwerft. De eigen inkomsten liggen nu op 7% van de begroting. Het is zeer de vraag of De Citadel deze koers kan handhaven nu het gezelschap aan de 21,5% eigen inkomstennorm moet voldoen.

Met de productiefunctie heeft de gemeenten tot nu toe - op huisvestingsvragen en incidentele ondersteuning van projecten na - weinig directe bemoeienis. Gezien het veranderende rijksbeleid kan dit niet zo blijven. Het wegvallen van de productiefunctie van het Grand Theatre zal verstrekkingen hebben voor de Groningse productiefunctie. Zonder een stevige voorziening voor diverse makers verliest de stad de positie in de top 5.

4.5. ADVIES

4.5.1. Productie- en opleidingsfunctie

Een en ander resulteert erin dat de Kunstraad de gemeente adviseert om het Grand Theatre, het Noord Nederlands Toneel en Theater De Citadel te vragen niet met een zelfstandig meerjarenplan te komen, maar hun expertise op het gebied van de productiefunctie in dienst te stellen van een gezamenlijk meerjarenplan.

De Kunstraad bepleit een zo intensief mogelijke samenwerking van het Grand Theatre, het Noord Nederlands Toneel en Theater De Citadel. Ons inziens moet niet worden gedraald, moet er op bestuurlijk en organisatorisch niveau een fusie komen en moet er één plan worden ingediend bij alle daarvoor in aanmerking komende overheden en fondsen. De ‘merknamen’ kunnen vooralsnog blijven bestaan: die hebben ook een marketingfunctie. Wel moet er een centrale leiding komen. Het Grand Theatre en De Machinefabriek moeten duidelijker onderscheiden functies krijgen wat betreft presentatie en productie.

Bij de opstelling van dit deel van het advies heeft de Kunstraad geworsteld met de plaats van de danssector. De toekomst van de dans in Groningen is ongewis. Het is bepaald niet zeker dat Noord Nederlandse Dans in aanmerking zal komen voor een subsidie in het kader van de Basis Infra Structuur. Club Guy&Roni staat, ook landelijk, goed aangeschreven, maar zal bij het Nederlands Fonds voor de Podiumkunsten moeten strijden met vele concurrenten om in aanmerking te komen voor een subsidie van twee (plus twee) jaar. Een samengaan tussen beide gezelschappen is ons inziens inhoudelijk noch organisatorisch een optie. Wel zijn er natuurlijke verbanden tussen Club Guy&Roni en het Grand Theatre, waaruit het immers is voortgekomen. Daarnaast zijn de verbanden met het choreografencollectief Random Collision interessant voor de dans en voor Groningen. Toch adviseren wij niet om de dans deel te laten uitmaken van het omschreven samenwerkingsverband. We menen dat dit verband alleen kans van slagen heeft als het kan starten met een eenduidig gezicht: dat zal al een hele klus zijn. Het vanaf het begin opnemen van een ‘dansafdeling’ is een brug te ver. Wel is het belangrijk dat de gemeente een budget reserveert van een half miljoen euro om er voor te zorgen dat er matchingsgeld beschikbaar is voor een dansgroep die via de Basisinfrastructuur (BIS) of een fonds landelijke middelen weet te verwerven.

Samengevat zijn de voorwaarden voor een beleidsplan voor de centrale productiefunctie:

- er moet sprake zijn van een evident eenduidige visie, waarbij met één gezicht naar buiten wordt getreden;
- er moet sprake zijn van één gezamenlijk plan voor het invullen van de verschillende rollen en functies, geen optelsom van deelplannen. Uiteraard zullen hieronder de verschillende artistiek leiders voor de afzonderlijke onderdelen een belangrijke rol spelen;
- er moet een beperkt aantal instellingen deelnemen aan de vorming van dit samenwerkingsverband. In een later stadium en eventueel op projectbasis kunnen andere instellingen hiermee samenwerken;
- in het plan moeten de productiefunctie en de presentatiefunctie duidelijk worden gekoppeld; er zullen lijnen moeten worden uitgezet, zowel naar het Groningse publiek als naar het hele Noorden en het buitenland.

De Kunstraad adviseert de gemeente om de genoemde partners te faciliteren om een gezamenlijk beleidsplan in te dienen, bijvoorbeeld door een procesbegeleider ter beschikking te stellen. Voor een dergelijke productiefunctie zal de gemeente Groningen een bedrag moeten reserveren. Gelet op de huidige bedragen en gelet op mogelijke rijksbijdragen moet daarbij aan één miljoen euro gedacht worden waarvan een half miljoen euro voor de dans. Het is erg belangrijk dat de gemeente laat zien dat zij inzet op deze nieuwe samenwerking. Ten opzichte van de instellingen, ten opzichte van het publiek, maar zeker ook in de richting van het Rijk en het fonds NFPK, waarmee immers in de financiering gematched zal moeten worden.

4.5.2. Presentatiefunctie

Gevolg van het ontstaan van één kernvoorziening voor de productie is dat de presentatiefunctie van het Grand Theatre zal wegvallen. De Oosterpoort/Stadsschouwburg lijkt de logische partij om de functie van het presenteren van het experimentele aanbod over te nemen. Dat zal zij op basis van haar huidige budget moeten doen, zodat de huidige gemeentelijke subsidie aan het Grand Theatre beschikbaar blijft als bijdrage aan de kernvoorziening voor de productie. Onvermijdelijk zal dit tot scherpere keuzes in de programmering leiden.

Tevens is de Kunstraad van mening dat de profilering van de huidige zalen versterkt moet worden, zodat voor het publiek helderder is welk aanbod op welk podium te vinden is. Daarbij pleiten wij voor een intensiever gebruik van het huidige gebouw van het Grand Theatre als podium, aangezien dit de meest centraal gelegen zaal is van de stad. Bijgevolg zal de kernvoorziening voor de productie in hoofdzaak werken vanuit de huidige voorzieningen van het NNT (De Machinefabriek) en de decentrale werkplaats van het Grand Theatre.

De Kunstraad vindt het een aantrekkelijke optie wanneer het huidige gebouw van het Grand Theatre als podium voor het kinder- en jongerentheater in de stad wordt gebruikt. Dat betekent dat de huidige jeugdprogrammering van De Oosterpoort/Stadsschouwburg (veelal in het Kruithuis) naar deze locatie verhuist, terwijl Theater De Citadel uit De Studio naar het jeugdtheaterhuis aan de Grote Markt verhuist. Haar voorstellingen zijn hier beter te exploiteren dan in het huidige Citadeltheater. Tevens zouden de Jeugdtheaterschool en De Noorderlingen, wellicht als één organisatie, hier hun intrek moeten nemen. Bovendien moet bekeken worden of Theater De Steeg hier ook een rol kan spelen.

Tot slot constateert de Kunstraad dat het gemis van een vlakke vloerzaal met een podiumcapaciteit van 300 tot 400 stoelen, zoals geconstateerd in de rapportage van de 'drie wijzen uit het westen' ten tijde van de planontwikkeling voor de Grote Markt, niet eenvoudig opgelost kan worden. De huidige budgettaire kaders bieden daarvoor geen mogelijkheid. Evenwel ziet de Kunstraad drie mogelijkheden om een dergelijke voorziening te realiseren:

- als onderdeel van de ontwikkeling van het Ebbingekwartier/CiBoGa terrein, ergo in aansluiting op De Machinefabriek;
- als onderdeel van het groot onderhoud van Martiniplaza danwel De Oosterpoort, met andere woorden op middellange termijn;
- door in de Stadsschouwburg op de plek van het huidige Kruithuis een publiektribune te bouwen ter hoogte van de toneelvloer van de schouwburgzaal. De toneelvloer kan dan van twee kanten bespeeld worden (vergelijkbaar met de Rabozaal in de Stadsschouwburg Amsterdam). Uit oogpunt van kosten en exploitatie lijkt ons dit de meest haalbare optie.

Zoals hiervoor al aangegeven behoort een hechte samenwerking tussen een verzelfstandigde werkmaatschappij De Oosterpoort/Stadsschouwburg en Martiniplaza tot de kern van de ontwikkelingen die nodig zijn binnen de podiumfunctie.

4.6. SAMENVATTEND ADVIES

De Kunstraad adviseert de gemeente het volgende:

- faciliteer een zodanige samenvoeging van het Grand Theatre, het NNT en Theater De Citadel zodat door deze instellingen één inhoudelijk plan kan worden ingediend;
- geef daarbij aan dat het plan verder moet gaan dan een optelsom der delen, maar dat gewerkt moet worden aan een nieuwe theateervoorziening;
- reserveer middelen voor de ondersteuning van de productiefunctie van de genoemde instellingen, maar ook op het gebied van de dans. Daarbij moet gedacht worden aan een bedrag van één miljoen euro;
- maak De Machinefabriek tot het centrum voor de productie;
- concentreer de theaterprogrammering zoveel mogelijk in één hand en geef De Oosterpoort/Stadsschouwburg daarbij een centrale rol op het gebied van back-office en publiciteit;
- onderzoek de mogelijkheden om alle facetten van het maken van theater voor en door jongeren te concentreren in het Grand Theatre.

5. HUISVESTING

In de adviestekst wordt al een aantal opmerkingen gemaakt over de huisvestingssituatie. Hier vatten we die samen en voegen er nog wat accenten aan toe.

5.1. BEELDDE KUNST

Het ontbreekt in Groningen aan een plaats of deel van de stad waar 'het' gebeurt op het gebied van de beeldende kunst. Er is natuurlijk wel een cirkel te trekken waar het Groninger Museum, diverse galleries, Noorderlicht en Academie Minerva in vallen. Het Ebbingekwartier en het Cibogaterrein vormen weer een cluster op zichzelf. Het CBK valt daar weer helemaal buiten. Natuurlijk: de meeste afstanden in Groningen zijn betrekkelijk, toch kan een clustering bevorderlijk zijn voor de herkenbaarheid van de sector beeldende kunst. De vraag is wie hier de regierol heeft.

De locatie van het Centrum Beeldende Kunst is ons inziens niet optimaal. Dat gebouw is toch vooral de theaterzaal van De Oosterpoort. Het zou in een nieuwe taakopvatting van het CBK passen om te zoeken naar een gebouw met een passendere uitstraling.

De gemeente heeft op het gebied van de huisvesting maar een beperkte sturende rol. Zoals blijkt uit de ontwikkelingen van het Cibogaterrein, zijn het toch vooral de instituties en instellingen die hier keuzes maken.

5.2. PODIUMKUNSTEN

In de voorgaande tekst schetsen we enkele hoofdlijnen op huisvestingsgebied voor de podiumkunsten. Die zijn echter in hoge mate afhankelijk van de mate van fusie en samenwerking van een aantal instellingen.

In onze optiek zou De Machinefabriek (van het NNT) de rol van het Grand Theatre als productiewerkplaats kunnen overnemen. Het Grand Theatre zou een centrale presentatierol kunnen vervullen voor het theater van en voor jongeren. De Studio in de Akkerstraat is vooral een plek voor de dans. De toekomst van die locatie is dan ook sterk afhankelijk van de toekomst van de dans.

Het gebrek aan een middenzaal (vlakke vloer, 350 à 400 stoelen) is al jarenlang een Gronings probleem. We zien daar op korte termijn geen voor de hand liggende en betaalbare oplossing voor. Eventuele mogelijkheden (zaal in Martiniplaza, het oude Universiteitstheater e.d.) vallen om diverse redenen af. Een inbouw in de Stadsschouwburg vanuit het Kruithuis is een optie die nader onderzoek verdient.

Het Groninger Forum biedt helaas noch op korte noch op lange termijn een perspectief op dit gebied. De om technische redenen noodzakelijke sluiting van het Kruithuis maakt de situatie nog nijpender. Het aanbod voor de jeugd kan in onze optiek terecht in het Grand Theatre. Voor de rest van het aanbod zien we geen kant en klare oplossing en het zal zich dus, afhankelijk van de aard van de voorstelling en de doelgroep over andere locaties verspreiden zoals de kleine zaal van De Oosterpoort en De Machinefabriek. Voor de profilering van het theater in Groningen is die spreiding erg jammer.

Voor een diepgravend advies op het gebied van de huisvesting, waarin rekening kan worden gehouden met de wensen van instellingen, de financiën en diverse planologische ontwikkelingen was de adviestermijn van ruim een maand te kort.

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De kunstraad beseft dat er in de diverse adviezen een flink, ook financieel, beroep wordt gedaan op de gemeente Groningen. En beseft ook dat daardoor de spoeling voor de hele kunstsector in de stad dunner wordt. Dat zal consequenties hebben die pas echt zichtbaar zullen worden als alle plannen ter tafel liggen en het ook duidelijk is wat er van de kant van het Rijk en de fondsen te verwachten valt. Daarbij adviseren wij ook een intensief overleg met de provincie Groningen, waar de keuzes immers ook nog definitief gemaakt moeten worden.

Hieronder geven wij de korte samenvattingen weer.

Beeldende Kunst:

- vraag het CBK met een (gefaseerd) beleidsplan te komen dat uitgaat van een zelfstandige, nieuwe, actieve positie ten behoeve van het voor een breed en geïnteresseerd publiek zichtbaar maken van de beeldende kunst;
- vraag het Groninger Museum helderheid over de relatie tussen de blockbusters en de overige taken en tevens om zich, in elk geval projectmatig, actiever te verbinden met de rest van de keten op het gebied van de beeldende kunst;
- vraag de kleinere instellingen zich te bezinnen op de vraag of hun inhoudelijke doelen in de toekomst nog wel in afzonderlijke instellingen bereikt kunnen worden, mede gelet op de slinkende subsidiemogelijkheden en vraag het CBK zich te buigen over de mogelijkheden om de kleinere instellingen in zijn functioneren te betrekken.

Podiumkunsten:

- faciliteer een zodanige samenvoeging van Grand Theatre, het NNT en Theater De Citadel zodat door deze instellingen één inhoudelijk plan kan worden ingediend;
- geef daarbij aan dat het plan verder moet gaan dan een optelsom der delen, maar dat gewerkt moet worden aan een nieuwe theatervoorziening;
- reserveer middelen voor de ondersteuning van de productiefunctie van de genoemde instellingen maar ook op het gebied van de dans. Daarbij moet gedacht worden aan een bedrag van één miljoen euro;
- maak De Machinefabriek tot het centrum voor de productie;
- concentreer de theaterprogrammering zoveel mogelijk in één hand en geef De Oosterpoort/ Stadsschouwburg daarbij een centrale rol op het gebied van back-office en publiciteit;
- onderzoek de mogelijkheden om alle facetten van het maken van theater voor en door jongeren te concentreren in het Grand Theatre.

COLOFON

Dit advies is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het bestuur van de Kunstraad Groningen.

Bestuursleden:

Hans van Maanen (voorzitter), Simone Lippens, Rika Pot, Peter Vermeulen, Ben Warner.

Secretariële ondersteuning:

Marco Bentz van den Berg, Quirijn van den Hoogen, Luchiena Lanjouw.

Correctie:

Antje van der Meulen, Annette Steenhuisen.

Lay-out:

Wienos.

Groningen, oktober 2011

BIJLAGE

LIJST GESPREKSPARTNERS IN HET KADER VAN DIT ADVIES

Door gemeente gesubsidieerde instellingen

Ruud Akse	artistiek leider NP3
Rob Bakker	artistiek leider Theater De Citadel
Ton Broekhuis	directeur Noorderlicht
Femke Eerland	directeur Noorderzon
Maaïke van den Hoek	zakelijk leider Theater De Citadel
Zwaan Ipema	zakelijk leider NP3
Elly Jonker	hoofd marketing De Oosterpoort en Stadsschouwburg
Bas van Kampen	directeur Groninger Forum
Frits Selie	zakelijk leider Club Guy&Roni
Frederike Slichter	coördinator Kunstuitleen Centrum Beeldende Kunst
Nynke Stellingsma	directeur De Oosterpoort en Stadsschouwburg
Jan Stelma	artistiek leider Grand Theatre
Nicoline Wijnja	coördinator Kunst op Straat Centrum Beeldende Kunst
Marijke van der Woude	directeur Centrum Beeldende Kunst Groningen

Overige Groningse gesprekspartners

Leo Bosdijk	algemeen directeur dienst OCSW, gemeente Groningen
Brigitte de Goey	zakelijk leider Noord Nederlandse Dans
Petra Koonstra	directeur Het Paleis
Kirsten Krans	zakelijk leider Random Collision
Ola Mafaalani	artistiek leider Noord Nederlands Toneel
Dorothea van der Meulen	dean Academie Minerva
Robin Punt	teamleider autonoom Beeldende Kunst en masters (Frank Mohr Instituut) Minerva
Tjerd van Riemsdijk	projectmanager dienst RO/EZ, gemeente Groningen
Hiltje van der Wal	beleidsmedewerker dienst RO/EZ, gemeente Groningen
Arie Wink	zakelijk leider Noord Nederlands Toneel

Overigen

Hans Onno van den Berg	directeur Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (tot 1 sept. 2011)
Melle Daamen	directeur Stadsschouwburg Amsterdam
George Lawson	directeur Nederlands Fonds voor de Podiumkunsten
Gitta Luiten	directeur Mondriaanfonds
Andrea Möller	lid kerncommissie Kunstraad Groningen
René van der Pluijm	programmeur Stadsschouwburg Amsterdam, voormalig programmeur Stadsschouwburg Groningen
Adriaan de Regt	directeur stedelijk museum Zwolle, lid commissie Kunsten voor het advies provinciale cultuurnota 2013-2016
Marineke van der Reijden	projectmedewerker Mondriaanfonds
Henk Scholten	directeur Theater Instituut Nederland